

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 338

Мухіна І. Г.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розглядаються основні проблеми та перспективи сучасного розвитку української економіки, фінансів, зовнішньої торгівлі, малого бізнесу та банківської системи в умовах глобалізації

В статье рассматриваются основные проблемы и перспективы современного развития украинской экономики, финансов, внешней торговли, малого бизнеса и банковской системы в условиях глобализации

In the article regard the principal problems and perspectives to modern development Ukrainian economics, finances, foreign trade, bank's system in condition to globalization

Постановка проблеми. Протягом останніх років Україна переживає гострий період як політичної, так і економічної кризи. Нестабільність розвитку і функціонування владних структур, протиріччя між різними гілками влади, падіння основних показників економічного зростання загострюються світовою економічною кризою, яка охопила більшість країн світу і ускладнює вирішення багатьох проблем розвитку сучасної України. Тому гнучка економічна політика є одним з елементів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам стратегічного розвитку України в умовах глобалізації приділяють увагу чимало сучасних дослідників. Зокрема, в працях І. М. Бурденко, Н. І. Гончаренко, В. В. Коваленко, Е. А. Кесабова, Ж. І. Торяник та ін. аналізується роль інвестицій, іноземного капіталу, банківської системи у економічному розвитку України [1, 2, 3, 4, 6, 10]. Але в цілому акцентується увага лише на конкретних сферах економіки держави, що не дозволяє глибоко і всебічно проаналізувати сучасний стан економічної політики України в контексті створення умов фінансово-економічної безпеки держави. Тому, виникає потреба подивитися на стан економічного розвитку України з точки зору загальних тенденцій і закономірностей, виділити як позитивні, так і негативні моменти входження України в європейські і світові економічні структури, проаналізувати сучасну економічну політику України в контексті сучасних глобалізаційних процесів, звернути увагу на ті ризики, які існують на шляху модернізації вітчизняних економічних структур.

Мета дослідження — проаналізувати основні механізми економічної політики сучасної України в контексті створення державної системи фінансово-економічної безпеки, розглянути вплив світових глобалізаційних процесів на сучасний економічний стан України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У першій половині ХХ ст. глобалізація проявлялася через політичні силові механізми (створення військово-політичних блоків, економічна і політична блокада, політична і економічна ізоляція тощо), але у другій половині століття пріоритетними стали економічні, політичні, наукові і соціокультурні підходи, які ґрунтуються на співробітництві і міжнародній інтеграції. Сучасну міжнародну економіку неможливо уявити без здійснення інвестицій, довгострокових кредитів, продажу технологій, культурного та наукового обміну, проведення міжнародних та міжнаціональних проектів, діяльності міжнародних організацій тощо.

Після здобуття незалежності Україна обрала шлях всебічної інтеграції з європейським співтовариством, що надає можливість створити умови для стабільного стійкого розвитку

держави не на узбіччі світової історії, а в центрі основних суспільно-політичних, економічних і культурних перетворень у Європі. Участь України у багатьох міжнародних організаціях, встановлення контактів з ЄС, входження у Болонський процес в сфері освіти — все це важливі кроки на шляху до поставленої мети. В останні десятиліття Україна підтримує зв'язки з такими міжнародними фінансовими інституціями, як Міжнародний валютний фонд і Світовий банк. Ці інституції контролюють стабільність світової фінансової системи, сприяють економічному розвитку країн-учасниць та збалансованому росту світової торгівлі. Але Україна повинна створити систему економічної безпеки країни, яка включає до себе економічну незалежність, стабільність національної економіки, здійснення модернізації виробництва, розвиток інтелектуального та трудового потенціалу держави, формування громадянського суспільства тощо. Світова економічна криза, що почалася з 2008 р. засвідчила, що навіть такі стабільні інтегровані системи як ЄС мають на сьогодні серйозні проблеми в сфері економіки, торгівлі, створенні збалансованих національних бюджетів тощо. Якщо раніше євроінтеграція розглядалася як «панacea від усіх лих», то зараз ми спостерігаємо глибоку кризу в єврозоні, що зачіпляє проблеми фінансово-економічної безпеки багатьох країн (Греція, Іспанія, Португалія, Італія тощо). У цих складних умовах Україна намагається зберегти національну безпеку, стримуючи втечу капіталів за кордон, запобігаючи криміналізації фінансової сфери, пов'язаної з перетоком фінансів у тінювий сектор. Так, за даними Національного банку України втрата вітчизняних капіталів за кордон шляхом втечі становила у 2000 р. 0,4 млрд. дол., у 2001 р. — біля 1 млрд., а у 2002 р.-2003 р. — понад 2 млрд. дол. Це завдало велику шкоду українській економіці.

За останні роки Україна активно втягується у процес глобалізації засобів комунікації, а саме бере участь у всесвітній мережі телебачення, Інтернету, у спільному інформаційному просторі. Велике значення приділяється впровадженню наукомістких, комп'ютерних і інформаційних технологій. Всі ці заходи впливають на зміцнення внутрішньої та зовнішньої політики України. Реалії глобалізації змушують Україну шукати своє місце у системі міжнародних відносин, висуваючи перед нею дві альтернативи: або будувати зовнішньоекономічні зв'язки на принципах поступального входження національного виробничого комплексу у інтернаціональні відтворювальні системи інших держав або самостійно створювати інтегровані відтворювальні системи, розширити економічні межі держави і створити умови для самостійного формування стратегії національного розвитку. На думку вітчизняних фахівців другий шлях більш прийнятний для України. Якщо проаналізувати зовнішньоторговельний оборот України з країнами ЄС за 2005 р., то виявляється, що найбільше наша економіка пов'язана з Німеччиною, Великобританією та Францією, де показники сягають від 3 до 8 млрд. дол., а загальний оборот з країнами ЄС сягає більше 23 млрд. дол. (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Зовнішньоторговельний оборот України з країнами ЄС на 2005 р.

Країна ЄС	Україна, млн дол. США
Люксембург	88
Португалія	213
Ірландія	286
Греція	494
Фінляндія	541
Данія	568
Бельгія	712
Австрія	1086
Нідерланди	1131
Іспанія	1146
Італія	2846
Франція	3069
Велика Британія	3272
Німеччина	8044

Швеція	561
Естонія	126
Кіпр	27
Латвія	199
Литва	425
Мальта	15
Польща	3537
Словаччина	424
Словенія	167
Угорщина	813
Чехія	808
Всього	30 млрд. 597

Таблицю складено на підставі: [2, с. 81]

Протягом 2001– 2006 рр. обсяги експорту товарів зросли у 2,6 разів (з 16 264,7 до 38 367,7 млн дол.), обсяги імпорту у 3,2 рази (з 15775,1 до 45034,5 млн дол.). Збільшення показників імпорту свідчить про підвищення рівня імпортозалежності національної економіки. Серед товарів імпорту найбільшу частку складають мінеральні продукти (30 %), механічне обладнання, машини, електротехнічне устаткування (17,5 %), транспортні засоби та шляхове обладнання (11,4 %), недорогочінні метали та вироби з них (7,4 %). В цілому у 2006 р. Україна здійснювала торгівлю товарами з 213 країнами світу та з 209 країнами світу — торгівлю послугами (з них 46 % — з країнами СНД, 29,6 % — з країнами ЄС) [3, с. 86, 88].

З переходом України до ринкової економіки підприємництво, розвиток малого бізнесу стали візитною карткою вітчизняної економіки, як економіки перехідного типу. З одного боку активно впроваджуються інновації, нові технології, з іншого боку простежується певна нестабільність, спостерігаються періодичні економічні кризи та падіння економічних показників. Велику роль у сучасній економіці відіграє малий бізнес, який формує конкурентне середовище, стимулює виробництво товарів та надання різноманітних послуг. Крім того, за рахунок малого бізнесу певним чином вирішується проблема зайнятості населення, створюються нові робочі місця, змінюється соціальна структура суспільства. Так, у розвинутих країнах на малий бізнес припадає в середньому до 50 % усіх зайнятих. У перші роки незалежності малий бізнес в Україні майже не розвивався або перебував в кризовому стані. Гіперінфляція, бартерна політика, зменшення обсягу внутрішнього ринку — всі ці фактори до 1997 р. гальмували розвиток дрібного підприємництва. У другій половині 90-х-поч. 2000-х рр. розвиток малих підприємств активізується і на 2005 р. нараховується 251 тис. малих підприємств та 1 млн. 785 тис. фізичних суб'єктів малого бізнесу. (див. таблицю 2)

Таблиця 2

Динаміка розвитку малого бізнесу в Україні

Показники	1996	1997	1998	1999	2003	2004	2005
Кількість суб'єктів малого бізнесу (крім фермер. госп.), тис. од., у тому числі:	871	1003	1131	1258	1421	1708	1945
Кількість малих підприємств, тис. од.	96	136	173	197	218	233	251
Кількість суб'єктів фізичних осіб), тис. осіб	775	867	958	1061	1203	1475	1785
Темп зростання малих підприємств за рік, %		41,7	27,2	13,9	10,7	6,9	6,8
Темпи зростання кількості осіб за рік, %		11,9	10,5	10,8	13,4	22,6	21,0

Таблицю складено на підставі: [5, С.109]

Дані таблиці свідчать, що протягом 1996-2005 рр. темпи щорічного зростання кількості фізичних осіб, зайнятих у малому бізнесі збільшилися у 2,3 рази, але кількість малих підприємств навпаки зменшилася на 6,1 %. Аналіз структури кількості малих підприємств України за формами власності свідчить, що протягом 1998-2005 рр. підприємства приватної власності збільшилися з 29,4 % до 34,9 %, колективної власності — з 65 до 61,4 %, зменшилася частка підприємств державної власності на 0,7 % і комунальної — на 1,3 % [5, с. 110].

Економічну кон'юктуру національного ринку, рівень життя населення макроекономічні показники в певній мірі визначає зайнятість населення. З 2002 до 2005 рр. рівень зайнятості міського населення коливався в межах 55,7-56,8 %, а сільського — 56,6-60,5 % [11, с. 126]. Тобто проблема безробіття ще залишається гострою в Україні і свідчить про економічну нестабільність. Як свідчать фахівці, інноваційна активність промислових підприємств України за останні роки значно знизилася. Так, якщо у 2000 р. питома вага підприємств, які займалися інноваціями або їх впроваджували складала 18 % і 14,8 % відповідно, то у 2006 р. цей показник зменшився і становив 11,2 % і 10 % відповідно. Але загальна сума витрат на інновації зросла в 3,4 рази і становила 6160,0 млн грн. [8, с. 38]. Основні показники економічного розвитку України протягом 2003-2007 р. простежуються через ВВП. Якщо у 2003 р. ВВП становив 267,3 млрд. грн., то у 2007 р. — 492,5 млрд. грн., тобто збільшився в 1,8 разів [1, с. 38]. Досвід економічного розвитку країн світу свідчить, що жодна з них не змогла повноцінно розвиватися в ізоляції від світової економічної системи. Тому активні міжнародні відносини позитивно впливають на наше економічне зростання. Основні напрямки глобалізації спрямовані на вільне пересування фінансових капіталів між національними і регіональними ринками капіталу через банківську систему. Характерною рисою розвитку фінансово-банківської системи України є підвищення рівня достатності ресурсного потенціалу через залучення іноземного капіталу у банківську систему. Протягом 2001-2006 рр. в Україні кількість банків збільшилася з 189 до 193, з них банків з іноземним капіталом збільшилося з 21 до 35. В цілому частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків зросла з 12,5 % до 27,6 % [6, с. 172].

Присутність іноземного капіталу забезпечується законодавчою базою, а саме Законом України «Про банки і банківську діяльність». Українські банки, які мають не менше 10 % капіталів, що належать іноземному інвестору, вважаються банками з іноземним капіталом. На 2006 р. в Україні діяли 35 банків з іноземним капіталом, з них 13 банків зі 100 % іноземним капіталом. Серед них: Райффайзенбанк Україна (OTP Bank PLC, Угорщина), АІС-банк («Русский стандарт», Росія), Приватінвест (PPF Group, Чехія), ТАС– Комерцбанк, ТАС-Інвестбанк (Swedbank, Швеція) та ін. Від 93-98 % іноземного капіталу мають банки «Ажіо» (Швеція), «Аваль» (Австрія), «Мрія» (Росія), «НРБ-Україна» (Кіпр-Росія), Індекс-банк (Франція), «Універсальний» (Греція). Від 10 до 50 % іноземного капіталу мають Трансбанк (Казахстан), УкрСиббанк (Франція), «Форум» (США), Ва-банк (Нідерланди), «Престиж» і Мега-банк (Австрія). Найбільшу частку у загальній сумі іноземного капіталу становить капітал Австрії (28,4 %), Франції (15,6 %), Кіпру (10,7 %), Росії (9,2 %), Нідерландів (8,4 %), Угорщини (7,1 %), Польщі (6 %) [9]. У цілому банківська система демонструє високі темпи приросту показників діяльності, а саме збільшення активів, наданих кредитів, зобов'язань, регулятивного капіталу. У 2006 р. банки з іноземним капіталом отримали прибуток у розмірі 1,8 млрд. дол., або 43,5 % від суми прибутку у банківській системі в цілому, це на 23,8 % більше, ніж у 2005 р. [10, с. 187].

Але позитивність присутності іноземних банків в українській банківській системі ще залишається дискусійним. З одного боку іноземний капітал підвищує рівень капітальної бази, з іншого — відсоткова політика таких банків не передбачає поки що зниження ставок за кредитними операціями. Але можна припустити, що зростаюча конкуренція між банками у залученні клієнтів вплине на вдосконалення чинних та впровадження нових технологій обслуговування та підвищення його якості. У березні 2008 р. відбувся XIV з'їзд Асоціації українських банків за участю представників Верховної Ради України, Національного банку України та зарубіжних колег. На ньому були підведені підсумки діяльності банківської системи за 2007 р. та досліджені перспективи подальшого розвитку банків у контексті зростання економіки України та глобальних проблем світової фінансової системи. Так, за 2007 р. середньорічний приріст капіталу становив майже 76 % (10 % відносно ВВП). Приріст активів банків сягнув 84 %, кредитні вкладення банків збільшилися на 74 %. В цілому прибуток банків за 2007 р. становив 7,1 млрд. грн., що у 1,5 разів більше, ніж у 2006 р. Але чуттєві позитивні зрушення у фінансовій системі за перерахованими параметрами ще не дозволяють Україні досягти рівня більшості країн Східної Європи. Як наслідок, у січні 2008 р. зафіксована досить висока інфляція (19,4 %) [7, с. 20-22].

Висновки. На сьогодні на економічний розвиток України негативно впливає міжнародна

фінансова криза, внутрішньополітична та урядова кризи, що дестабілізує поступальний розвиток держави. Провідні експерти у сфері розвитку економіки вважають, що структурна динаміка розвитку економіки України базується на таких елементах, як: здійснення цілеспрямованої державної інноваційно-промислової політики (пільги в оподаткуванні, звільнення від сплати ПДВ на імпорт обладнання і інструментів, зниження митного тарифу та ін.); стимулювання експортної діяльності (участь у міжнародних виставках, ярмарках, у міжнародних науково-технологічних проектах та ін.); вдосконалення державного фінансування структурних та інноваційних зрушень; зміцнення інституційних чинників структурних перетворень (захист прав власності, зниження адміністративних витрат на створення нових підприємств) [4, с. 18]. В цілому структурні реформи фінансового сектору України передбачають подальший розвиток внутрішніх ринків капіталів і потребують створити стійку систему іпотечного кредитування. Україна не повинна занадто сильно покладатися на зовнішні запозичення, особливо на короткострокові. Необхідно розробити державну програму, яка забезпечить стабільність фінансових ринків України в умовах глобальної фінансової нестабільності, утримає інфляцію в допустимому діапазоні, спростить механізми підтримки ліквідності банків у кризових умовах. Таким чином, необхідний комплексний підхід у регуляції основних економічних показників, що дозволить забезпечити фінансово-економічну безпеку держави.

Література:

1. Бурденко І. М. Податкова система як інструмент інноваційно-інвестиційного розвитку України / І. М. Бурденко // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — № 3(81). — 2008. — С. 38.
2. Гончаренко Н. І. Інтеграційний вектор України: гравітаційна модель зовнішньої торгівлі країн ЄС та України / Н. І. Гончаренко // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — № 1(79). — 2008. — С. 81.
3. Касич А. О. Структурні характеристики зовнішньої торгівлі України / А. О. Касич, С. В. Дідур // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — № 1(79). — 2008. — С. 86, 88.
4. Кесабова І. А. Структурна політика в Україні : шляхи вдосконалення та напрями подальших зрушень / І. А. Кесабова // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — № 3(81). — 2008. — С. 18.
5. Кириченко О. А., Ваганів К. Г. Стратегія розвитку малого і середнього бізнесу в Україні / О. А. Кириченко, К. Г. Ваганів // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — № 1(79). — 2008. — С. 109.
6. Коваленко В. В. Ефективність банківської системи в умовах глобальної конкуренції / В. В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — № 5(83). — 2008. — С. 172.
7. Криклій А. С. Банківська система України в умовах розбалансування фінансових ринків: реалії та очікування / А. С. Криклій // Економіка і держава: міжнародний науково-практичний журнал. — №4(64). — 2008. — С. 20.
8. Паливода О. М. Критерії оцінки інновацій для вибору форм і методів державної підтримки / О. М. Паволока // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — № 3(81). — 2008. — С. 38.
9. Річний звіт про діяльність банківського нагляду України у 2006 році. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // www.bank.gov.ua.
10. Торжаник Ж. І. Роль іноземного капіталу у забезпеченні достатності ресурсного потенціалу банків / Ж. І. Торжаник // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — № 3(81). — 2008. — С. 187.
11. Чернявська Ю. Б. актуальні проблеми розвитку ринку праці на селі / Ю. Б. Чернявська // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — № 5(83). — 2008. — С. 126.

Надійшла до редколегії 20.02.2012 р.